

Az államfenntartó népműveltség.

Írta: LAURENTZI VILMOS.

Az emberek lelkén keserűség, félelem, kritika nélkül való politikai és osztály gyűlölség nyomasztó érzése táborozik. Eddig ismeretlen katasztrófális károk sújtották gazdáinkat. Tönkretették amúgy sem nagyon biztató reményeiket. Politikai életünk mezejét herostratesi gyönyörűséggel tarolta le a pártoknak önmagukat féltékenyen kimélő, de a köz érdekét semmibe sem vevő harcza. A nemzet testébe bevette magát a legszélsőbb áramlatoknak pusztító mérge. A clericalismus és a socialismus széles határain belül ezer önző törekvés igyekszik megcsinálni a maga kis üzleteit. Nincs eszme, nincs személy, sem intézmény, amiben higgyünk, amit már le nem rántottak volna a legköznapibb érdektusáknak sarába. Elveszett a bizalomnak nyugalmas derűt adó kincse. Termékenynyé lett a talaj a modern népboldogító apostolok számára, kik minden bajra tartogatnak egy-egy mentő gondolatot. A naiv lelkesülők szemébe a boldog utópiáknak hazug tükrét csillogtatják. Ugyanakkor számító cynismussal mutatnak rá a jelennek minden nyomorúságára. Két kézzel osztogatják a mindent orvosló panaceát. Főlényes biztonsággal tesznek felelőssé mindent és mindenkit feltornyosodó bajainkért. Államunkat évszázadokon át fenntartott eszmék helyébe, legszentebb emberi jogok címén, politikai, felekezeti, gazdasági radicalismust ígérnek. Tiszteletreméltó, megfontolt vezetőinknek helyét a nemzet szívében nationalismus, clericalismus és socialismusban utazó kalandorok foglalják el. Kipróbált intézményeinket ledöntve, az állam történelmi alapjait aláásó, ephemer érdekeket szolgáló szervezeteket akarnak helyükbe tenni.

A betegesen felburjánzó eszméknek és megfontolás nélkül való nagyotakarásoknak ezen őrzőgő chaosában legjobbjaink is kezdik elveszíteni fejüket. El hitüket minden nagyban és nemesben. Önmegadással menekülnek vissza nehezen megvédett otthonuknak intimus csendjébe, ahol termékenyítő eszméket ad, friss erőt kölcsönöz, megvigasztalja a már-már kétségbeesőt... a könyv, a cultura. Egyedüli iránytű, mely az ellentétek zajgó vizein a megnyugvás, a helyesen ítélői képesség és férfias öntudat révébe vezet. De mit csináljanak a nagy tömegek, melyeket a tudatlanság, vagy a még veszélyesebb féltudás sötétsége borít be, akik anyagi és szellemi szegénységük súlya alatt görnyedezve czéltalanul bolyongnak a megtévesztő jelszavaknak sűrű rengetegeiben? Kik vágyvavágnak egy kis tisztánlátásra, vigasztaló szóra, segítő kézre. Lelkükben a keserűség nőttön-nő, bizalmuk eddigi vezetőikben perczről-pereczre fogy. És ekkor kétségbeesésük sötétségében vérvörös fáklyát csóválva megjelenik a politikai, felekezeti és gazdasági radicalismus ijesztő réme. Harsány szóval uszítja a tömegeknek helyes ítéletét, elveszített lelkét a romlásra. Azután kéjes kárörömmel gyönyörködik sivár lelke abban, miként pusztítja el a felszabadított szenvedélyek felcsapó lángja a történelmi hatalmaknak: a vallásnak, a hazának, az államnak egykor szilárd, mindenkinek oltalmat nyújtó, hatalmas épületeit.

Mi hárithatja el népünkről a catastrophát? Mi teszi lehetetlenné a lelketlen uszítók munkáját? Mi ad a tömegeknek nehéz időkben helyes belátást? Mi képesíti őket a dolgoknak igaz felismerésére? Mi nyújt a megpróbáltatásokban vigaszt, jobb jövőre kitartó reménykedést? Az igazság ... a tudás. Válságos pillanatokban az államnak legszilárdabb alapja a politikai és társadalmi pártok fölött álló és már meggyökereedett népműveltség.

A népműveltség kérdése sürgős megoldásra vár. Egy magyar JEAN MACÉnak kell eljönnie, a ki felrázza vezetőinket közönyösségükből és egyesítsen minden erőt e nagy munkára. Hiába akar a hivatalos világ és a társadalom kitérni előle, hiába halogatja ősi szokás szerint az erélyes cselekvést. Erre rá fogják kényszeríteni azokat, akik nem ismerve a cultur-restség fogalmát, ezer rafinált eszközzel terjesztik a népműveltséget. Felemelik a tömegeket egy-egy műveltségi fokkal,

de nem a magyar állam általános érdeke, hanem saját specialis pártönzésük számára. Azon tiszteletreméltó törekvések, melyek a Türr-Irányi mozgalomtól 1868-tól kezdve az 1908-ban megtartott szabadoktatási enqueteig vezető férfiainkat foglalkoztatták, nem maradtak gyümölcstelenek. A speciálisan értelmezett népműveltség szempontjából azonban nem érték el komoly sikert, mert inkább osztályműveltséget terjesztettek. Ezen idő alatt francia, angol, német mintára nem egy szervezet alakult és igyekezett az állam közművelődési életébe szervesen beleilleszkedni. A Szabad Lyceum, Erzsébet-Népakadémia, Uránia, University Extension talán nagyon is sok tudományossággal, de kevés gyakorlati érzékkel kísértették meg a tömegeknek érdeklődését a haladó tudás iránt felébreszteni. E mozgalmaknak állását majdnem csak a városi elemre terjesztették ki. Sajátlagos módon elhanyagolták a magyar állam és társadalom alapját, a falut. Nagyon helyes érzékű kezdeményezés volt a földművelésügyi minister. Az általa elrendelt sorozatos előadásokban a népet a rationalis gazdálkodás és állattenyésztés kérdéseiről világosították fel. Hasznos munkát végez azon sok ezer szövetkezet is, melyek nemcsak gazdasági gócpontjai a falu elhanyagolt népének, de felvilágosítói népműveltségi kérdésekben is. A hadsereg is kiveszi részét a munkában. Azon lelkes és szakavatott buzgóság, melylyel e tisztán közművelődési ügyet felkarolták, követendő például szolgálhat mindnyájunknak.

Ezen szabadoktatási mozgalmaknak nagy hátrányuk volt, hogy nem tudtak oly központi szervezetet teremteni, mely az ország legszélsőbb pontjain folyó közművelődési munkát egyesíthette volna. Belső és külső egységet nélkülözve, majd az egyik, majd a másik már meglévő intézményhez csatlakozva szervezkedtek. Helyi egyesületek keletkeztek pillanatnyi szükségek kielégítésére, ötletszerűen. Minden rendszeresség nélkül tartották az előadásokat. Hiányzott ezen szétszórt törekvések számára oly összekötő kapocs, mely helyes irányelveket adva ezen előadásokba paedagogiai czéltudatosságot vigyen be. Nem volt egy Ligue Française de l'Enseignement, azon kívánatos központi szerv, melyet TÜRRE »Országos Népinevelési Szövetség« helyes, a lényegét jól kifejező néven akart megvalósítani. Hiszen még az a kérdés is eldöntésre

várt, hogy ezen nemzetfenntartó munka az államra, avagy a társadalomra bízassék-e? Az autonómia lelkes theoretikusai azt hitték, hogy mihelyt minden irányban megőrizték a cselekvés szabadságát, a népműveltség önmagától megszületik. Elfelejtették, hogy nagy tömegnek culturába való bevonása csak imperativ rendelkezésekkel valósítható meg. Mi lett volna népoktatásunkból, ha a nagy elvi kérdés szigorú megóvásával be nem hozták volna a kötelező iskoláztatást? Hiszen Franciaországban, ahol a társadalom kezdeményezési és öntevékenységi ereje hasonlíthatlanul nagyobb mint nálunk, e mozgalom csak addig virágzott, míg azt az államhatalom irányította és segélyezte. A feladatnak teljes államivá tétele sok veszélylyel fenyegetett. A társadalom azon hiszemben, hogy ez actio terhét levették vállairól, mitsem törődött volna vele. Továbbá a már szépen beválni kezdő szervezetek megbénítva az állami burokratia minden jóakaratot kifárasztó lassúsága által, elveszítették volna nagyon is szükséges mozgékonyosságukat. A Közoktatásügyi Tanácsnak sem hivatása, sem szervezete nem volt alkalmas ily központi vezetésre. Azon kísérletek, hogy a szabadoktatási intézményeket az egyetemekkel hozzák szerves kapcsolatba, szintén meddő eszmének bizonyult. Már az enquête alatt kialakult azon nézet, hogy oly állami központi szerv létesítendő, mely a társadalmi tevékenységnek megóvja szabadságát, de ahol szükséges, nemcsak consultative, hanem imperative is biztosítsa a kívánt sikert. Gyakorlati paedagogusok már ott is rámutattak azon helyes megoldásra, hogy ezen központi szerv a közoktatásügyi ministerium kebelében létesíttessék annak külön osztálya gyanánt, minthogy ez a többi culturintézményekkel itt hozhaló legkönnyebben természetes kapcsolatba.

Végre a múlt évben létesítették fenti módon a Szabadoktatási Tanácsot a ministerium egyik alosztályaként. Ebbe bevonták az eddig ily irányban működött intézményeket, továbbá a cultus-, honvédelmi-, kereskedelemügyi és a földművelésügyi ministeriumoknak, valamint a székesfővárosnak kiküldötteit, a kiket nyolcz előadó tanácsossal egészítenek ki, azon férfiakból, akik a hazai közművelődés és szabadoktatói munkásság terén érdemeket szereztek. A Tanácsban tehát oly állami központ létesült, melynek nemcsak joga, hanem kötelessége minden

Népműveltségi mozgalomnak szellemi irányításába szervezésnek végrehajtása, egyszerűen az egész kérdést magasabb szempontok alá helyezve államfenntartó feladatának teljesítésére képessé tenni.

Mialatt e vitás kérdések körül való, a gyakorlati eredmény szempontjából jórészt meddő viták folytak, azalatt felismerve a népműveltségnek óriási pártpolitikai erejét, a társadalmi és gazdasági radicalismus ragadta, magához a kezdeményezést. A socialdemokrata párt megiepo ügyességgel, sok rátermettséggel, a socialismus jövőjébe vetett fanatikus hittel vette kezébe a tömegek művelésének ügyét. A pártiskola mindenre kioktatja az elvtársat, ami őt a nemsokára bekövetkező nagy socialis harc sikeres megvívására képessé tege. Nemcsak gyakorlati ismereteket közöl, de világnézetet ad. Fokozatosan bevezeti őket a gazdasági tényezőkön felépítendő állam és társadalom utópiákat ígérő gondolatvilágába. Majdnem vallásos hitté emeli lelkükben annak eljövését. Hídeg számítással tanítják őket arra, miként kell a jelen korhad intézményeket lerombolni és azoknak romjain az eljövendő socialis államrendszert felépíteni. A társadalmi paedagogiának ellenállhatatlan erejét, épp a socialdemokratia páratlan sikereinek hatása alatt, másodsorban a katolikus egyház ismerte fel. Azon szervezet, mely a nagy socialis harcban az első harcvonalban áll s melyet legelőször érnek a legnagyobb: Veszteségek. Az egyház ezen közvetlen veszedelem láttára Népszövetségeinek útján bámulatos tevékenységet fejtett ki. Ezen mindenhova elérő, hatalmas és gazdag szervezet rövidesen behálózta az egész országot fiókegyesületeivel. He-gyes érzéssel inkább a falura támaszkodva veszélyes versenytársa lett a socialdemokrata propagandának. Nem egy helyütt kiverte azt már elfoglalt sánczaiból. A hatalmi érdek, a fenyegetettnék önvédelmi érzése adott mindkét mozgalomnak :minden akadályt legyőző erőt, el nem csüggedő kitartást.

Vajjon a társadalom többi része és az állam oly biztonságban van-e, hogy nem kell védekezni? Hogy mennyire nincs, érezzük a mindennapi érintkezésben. Érzi az államhatalom azon kétségbeesett harcban, melyet évek óta folytat a legteljesebb sikertelenséggel a jogkiterjesztés ügyében.

Annyira tehetetlen az állam és a társadalom a socialdemokratia

jogos, de az általuk követelt alakban az állam stabilitására veszélyes követelésükkel szemben, hogy nem tudták meggátolni a legtermészetellenesebb szövetséget. Az állam történelmi alapjain álló chauvinizmust és túltengő nacionalizmust képviselő pártoknak, épp ezen hatalmakat megsemmisíteni akaró socialdemokráciával való fegyverbarátságát, természetesen pártpolitikai érdekből. Ez csak úgy következhetett be, hogy a socialisták nagyszerű népműveltségi actiója évenként ezreket hódított táborukba. A meghódított választók pedig kényszerítették könnyen alkalmazkodó képviselőiket ezen felfogásért való harcolásra. Az utóbbi politikai események megdöbbenően mutatják, mennyire rákerült már a sor az állam történelmi alapjainak megbontására. Először a vallás, ennek államunkban legconservatívabb szervezeti representánsa, a katolikus egyház következik, mint az emberiségnek a közép-kor óta idősorrendben és rangban legelső hatalmi szervezeti kialakulása. Azután következik az állam, melynek fenséges tartalmat a magyar haza fogalma ad. Azon vaskapcsokkal összekovácsolt alkotmány, mely hatalmas intézményeivel megvédi a két fenyegetett történelmi hatalmat, a vallást és a hazát. Ha bukik az állam, akkor akadály nélkül megcsinálhatják azon nekik kívánatos tabula rasat, melyen majd a socialista, collectivista, anarchista államnak szemképrázta palotáját fogják felépíteni.

Ha a céltudatosan terjesztett népműveltségnek hatalmi erejét a fennálló szervezeteknek megerősítésére akarjuk felhasználni, akkor a sopánkodó sentimentalizmus helyett az elhatározott activitásnak kell elkövetkeznie. A Tanács vezetésével az országot be kell hálózni népműveltségi intézményekkel. Mindenhova oly formáját kell bevinni, amely azon helyi körülményeknek megfelel. Lehetőleg egyöntetű szervezetek hozassanak létre, mert az államfenntartó nagy célzatok csak így érvényesülhetnek könnyebben. E mozgalomban az egész érdekének kell érvényesülni a részek érdekeivel szemben. Az egész actiót a magyarság fennmaradásának, a magyar államszervezet megvédésének magasztos gondolata hassa át. Felekezet, osztály, párt fölött magasan álló, de elérhető eszményként a magyar állameszmének kell ragyognia. Egészséges, sikert ígérő népműveltségi mozgalom csak így gondolható el. Bár-

mennyire elismerésreméltó a katolikus egyház munkája, mivel párt- és egyházhatalmi célzatokat mozdít elő, az államnak általános érdekeivel ellentétben áll. Kihívja a felekezetek, politikai pártok, a socialismus hatalmi féltékenységét s így beviszi mindenhova a meg nem szűnő harcoknak veszedelmét. Egységesítés helyett szétagolást hoz létre. Végeredményében aminő arányban nagyobb sikereket ér el, oly arányban kerül a vallásegyenlőség alapvető törvényeit megvédeni köteles állammal szembe. Épp azzal, aminek tulajdonképpen segítségére akart sietni. A socialdemokratia népműveltségi munkája, bár a haladás szempontjából hasznos volna, de mivel romboló irányzata van, értéktelenné, sőt veszélyessé válik a magyarságra nézve.

Államfenntartó népműveltség nem lehet az olyan, mely szélsőséges irányzatokat szolgál, mely egységesítés helyett szétválaszt. Az állampolgárok megfontolt tömege át van hatva a magyar állameszme és őszinte jogegyenlőség gondolatától. Haladni akar, de nem a sötétbe ugrani. Nem bír egyéni és műveltségi dispositiókkal arra, hogy divatos jelszavak harsogtatásának könnyű munkájával személyi sikerekre törekedjék. Ezért ezen nagy rész ki van zárva e nagy culturmunkából. Cél tudatos mozgalomnak tehát e két irányzatot az állam tekintélyével és erejével rá kell kényszerítenie arra, hogy részleges culturát szolgáló törekvéseiket a magyar állam nagy céljainak rendeljék alá.

Ezen magas szempont egyedül azonban nem biztosítja a sikert, ha a propaganda erőtlen és eszmeszegény, ha a taktika gyámoltalan és gyáva. A Tanács kezének mindenhova el kell érni. Minden ily törekvésnek baráti jobbot kell nyújtania, de ezen kéznek szorítania is kell tudnia, ha a közérdek ezt úgy kívánja. A propagálás módjára a két szélső irányzat ad követendő példát. Titkársaik állandóan járják az országot. Hol csak legcsekélyebb hajlam vagy lehetőség mutatkozik, azonnal megkezdik a szervezést. Bámulatatos leleményességgel, sokszor megdöbrentő vakmerőséggel viszik be oly területekre az osztály vagy a felekezeti harc veszedelmét, ahol az ott lakók annak lehetőségéről nem is álmodtak. A nép vezetői boldog nemtörődömségükből csak akkor riadtak fel, mikor befolyásuk talaja kicsúszott lábuk alól. Az államnak is ily

agitationális munkát kell kezdeményeznie. Nagy előrelátással kiválasztott szervezőket kellene az országba kiküldenie. Ezek mindenütt, hol csak lehetséges, szervezzék a Népműveltségi Szövetségeket. Tartsanak mintatanításokat, nem előadásokat. Helyes érzékkel folytatott működésük, mely a magyar állam jövőjének magasztos jegyében történik, nem maradhat siker nélkül. Az országnak minden olyan szerve, mely fölött az államhatalom rendelkezik, támogatni fogja. Az autonom testületek szintén kénytelenek lesznek tekintélye előtt meghajolni. Ahol már népműveltségi intézmények vannak, a szervezés természetesen ezeknek bevonásával történjék.

A tanítás anyagára nézve igen helyes útbaigazítást nyújtanak a socialista és a népszövetségi tanfolyamok. A népnek, a polgároknak, az intelligentiának nem szétszórt ismereteket, hanem összefoglaló, egységes, a történelmi igazságnak megfelelő, a magyarság és az emberiség nagy céljait szolgáló világnézetet kell adni. Olyant, mely nem ismerve osztály-, faj- és felekezeti különbözőségeket, a közszabadság gondolatának őszinte átérzésén nyugodjék. Minden ismeretközlésnek ezen eszme szolgáltatásban kell állni. A magyar állampolgárnak azt kell érezni, hogy a legkisebb mennyisége is a tudásnak, melyet újonnan elsajátít, csak arra való, hogy őt minél derekabb, megbízhatóbb, műveltebb polgárává tegye az országnak. Azért tanul, hogy annál képesebb legyen azon szent röögöket és az ezekhez ezer év óta hozzátapadt magasztos hagyományokat, amit magyar hazának nevezünk, megvédeni. Meg kell győződnie arról, hogy egyént és államot nagygyá csak az intézmények meggyőződészerű tisztelete, törhetetlen kötelességtudás, a cultura igaz szeretete tehet. Az ismeretek köre természetszerűen fokozatosan tágul, amint a tanítást a falu népének, a polgároknak avagy a középosztálynak tartják. Ott az alapismeretek lépnek előtérbe, itt annak tovább fejlesztése, amott a kiegészítő megkoronázás a cél.

A magyar nagyítani szeretés szívesen cserélte fel a tanítás szürke fogalmát az előadás representábilisabb kifejezésével. A népműveltség gondolatának végzetes félreismerése eredményezte azt, hogy eddig csakugyan legnagyobbbrészt előadásokat tartottak tanítás helyett. Népműveltségi iskolában az előadás épp oly értékű, mint az egyszeri fiatal, törekvő

papnak első pfaedicatiója, amire az egészséges néphumor azon találó ítéletet mondta, hogy: »Olyan gyönyörűen beszélt, olyan szépen szónokolt az új tisztelendő úr, hogy egy szót sem értettünk belőle.« Akik előadni szeretnek, azok ne vállalkozzanak népműveltségi munkára. Nem repraesentálni kell előttük, de meg kell nyerni őket saját személyének és így az általa képviselt eszmének. A tanítás módjának egyszerűnek, közvetlennek, könnyen- és közérthetőnek kell lenni. Barátságosan beszélgetve oktató. Mert a felnőtt tanítandó önértét megbánthatja a tudóskodó modor. Ne is vegyék észre, hogy itt tanításról van szó. A nagy, tudós előképzettség helyett, ami ez esetben teher, inkább vigyen magával a tanító magyaros, jóízű kedélyt. Egy-két jó helyen alkalmazott anekdotától se riadjon vissza. Ne féltse a tekintélyét. Aki tanítójára őszinte szívvel ránevet, az egy óra alatt többet tanul tőle, mintegy magas kothurnuson mozgó, száraz tudós úrtól egy hónap alatt. Gyakran kell használni a sokratikus módszert. A néplélek mélyeibe az ötletes és tapintatos kérdezősködéssel lehet legkönnyebben behatolni. A népnél a lényeg a narratio, a polgárságnál már a pragmatica, az intelligentiánál az impulsus, mely önálló tudományos gondolkodásra készítet. A demonstratio szintén fontos szerepet játszik a tanításnál. Azon túlzott jelentőség azonban, amit a képvetítésnek tulajdonítanak, itt a gyakorlatban nem válik be minden bírálathoz nélkül. Oly tárgyaknál, ahol az illető ismeretköréből vett képeket mutogatnak, amit tehát könnyen fel tud fogni, nem okoz bajt. Azonban, mikor a kép újszerű, furcsa, az illető fogalmi körétől távol álló, akkor nem egy esetben nehézséget okoz. Régi módon öltözött, gyakran fura kinézésű alakok, vár- és csatateretek, részleges térképek, hadi és polgári használati tárgyak vázlatos rajzai, nem mozdítják elő a könnyű megértést. Minden új kép megjelenésénél kettős munkát kell a tanulóknak elvégezni. Szemével tudomásul veszi és megérti a képet, ugyanakkor fülével figyel és megérteni igyekszik a tanítást. A végeredmény rendszerint az, hogy a képen elbámulva, azt csak félig-meddig érti meg. Azalatt nem figyelve a beszédre, elejti minduntalan a tanítás logikai fonalát. Így azután csak össze nem függő mondatdarabokat hall, amiket az elsuhanó képekkel nem képes értelmi összefüggésbe hozni. Különösen

áll az akkor, ha azon elterjedt gyakorlat marad továbbra is meg, hogy az előadó a kis lámpa mögé bújva jól-rosszul elhadarja a népműveltség szempontjából absurd szöveget, miközben a képek csakúgy rohannak el a tanuló szemei előtt. Gyakorlati érzékű tanítók azon fogással élnek, hogy az új kép megjelenésekor pár másodperczig elhallgatnak. Időt adnak arra, hogy az ábrát felfogva, a tanítás menetét újból figyelemmel kísérhessék.

Ha megállhat azon felfogás, hogy itt az ismeretközlésnél a helyes módszer a tanítás, akkor ennek logikus folyománya, hogy ezt mesterségbeli végezze. Olyan ember, aki azt életcél gyanánt üzi, aki ily irányú elméleti tudását éveken át szakszerű tapasztalatokkal gyarapította. Tehát tanítói egyéniség. Ezen szempont vezette a ministeriumot, mikor a népműveltségi tanítást egyetemi, középiskolai tanárookra és tanítóokra bízta. De az actio csak akkor termékenyítheti meg az egész társadalom lelki életét, ha abban minden osztály és foglalkozási nem képviselője részt vesz. A hivatásszerű tanítókon kívül legyen mindenkinek módjában ez ügy iránt való szeretetét érvényesíteni. Kétségtelen lévén, hogy a tanítói egyéniség jórészt természeti adomány és nincs szigorúan egy foglalkozási nemhez kötve.

Miután a népműveltség ügyének van már központi szerve, amelynek szellemi és anyagi erő áll rendelkezésére, a szervezés és továbbfejlesztés feladatát annak kell teljesítenie. Azonban a Tanács mai összetételében erre physikailag képtelen. Hisz a Tanács tulajdonképpen most még az ügyvezető alelnökből, a tanári hivatást teljesítő titkárból és egy-két irodai alkalmazottból áll csupán. Ily erővel a Népműveltségi Szövetségeket szervezni, működésüket irányítani és ellenőrizni nem tudja. Állandó szervezési munkáról, mindent meghódító propagandáról szó sem lehet. Tehát rendelkezésére kell bocsátani a Tanácsnak a lelkes agitátoroknak olyan gárdáját, akik csak ez ügynek legyenek szolgálatában. A helyes és gyakorlati megoldás talán kezénfekvőnek látszik. Miután az egész népműveltségi ügyet a cultusminister kezébe tették le, használják fel e célra ezen tárcza culturerőit és ezek között azon őszinte szeretetet és lelkesedést, melyet a középiskolai tanárság az ügy iránt mindig tanúsított. Hiszen ők voltak természetszerűen

ez actionak mind máig leghívebb előharczosai. Küldjék hivatalból őket ki e nagy munkára. Szabadságoljanak mondjuk egy évre húsz tanárt. Ezen időre rendeljék őket alá a Tanácsnak Egyesítsenek e kiválasztottak nagy paedagogiai gyakorlatot sok tapintattal, társadalmi ügyességgel és ötletességgel.

Egy évi munkaprogramjuk a következő lehetne. Kiképzés a propagandára. A tanév elején összegyűlt húsz tanár a Tanács vezetésével megismerkedik a népműveltségi mozgalmaknak pragmaticus történetével. Az eddig elért eredményekkel épp úgy, mint az eredménytelenségekkel és azoknak okaival. Sorban meglátogatnak minden ily irányú intézményt, végig hallgatnak minden tanítást. Az ott szerzett gyakorlati tapasztalatokkal összevetik a már megismert elvi szempontokat.

Ennek alapján kidolgoznak egy egyöntetű munkatervet, mely kiterjed a propaganda taktikájára, szervezés módjára, a tanítás anyagára és módszerére. Azután kezdődik a tulajdonképpeni agitatio. Felfegyverezve célravezető ötletekkel, kellő szaktudással, apostolok módjára indulnak ki az országba, hogy hirdessék a nemzetfenntartó népműveltségnek szent ígéit. Egyre-egyre két, a kisebbekből három vármegye esnék. Mindenki oda menjen, ahol gyökere van. Ahol személyi összeköttetései révén hatóságokkal, erkölcsi testületekkel, egyesekkel könnyen tud hasznos összeköttetést létesíteni az ügy érdekében. Ahol ismeri a vezetők egyéniségét, a társadalmi életet mozgó helyi eszméket és érdekeket, amiket tapintatosan az actio javára aknáz ki. Ismeri a népleiket is, a lakosság faji egyéniségét, tudja mit és hogyan kell nekik szellemi táplálékul adni. A szervezés kiindulási pontja legyen az államhatalom képviselője, a főispán. Ezen magas intelligentiájú, az állam magasabbrendű érdekeit megértő testület tagjai már egyéni súlyukkal is biztosítják a munka sikerét. Az ő vezetésével és erkölcsi támogatásával bevonandó minden vármegyei hatóság le a falu bírójáig, továbbá minden erkölcsi testület és egyesület. Ezeknek kiküldötteiből alakítandó meg a Népműveltségi Szövetség illető helyi szerve. Természetesen tagjai legyenek e szervezetnek a már meglévő népműveltségi intézmények, melyeknek működését megbénítani nem szabad. A külső keret megalakítása után következik annak tartalommal való megtöltése. Állandó híveket kell szerezni az ügynek.

Meg kell velük ismertetni e mozgalomnak minden fontos eszméjét, a gyakorlati teendőket. Egyszóval vidéki agitátorokat kell kiképezni. Befolyásolják a vezetőket, hogy a központban előre, paedagogiai megfontoltsággal kidolgozott tanítási tervet fogadják el általános zsinórmértékűi. A kiküldött lehetőleg minden faluban is mintatanításokat tan. Az erre képes és-hajlandókat a propagandának ebbe a részébe is beavatja.

Az agitátorok kiküldetésüket elvégezve visszatérnek a fővárosba. Tapasztalataikat, mely kiterjedne a legkisebb mozzanatokra is, egyöntetű rendszerű jelentésbe foglalják össze. E jelentések valóságos diagnózisai lesznek az ország lelki életének, a kulturai szervek működésének. Befejezné az actiot a jelentések anyagának feldolgozása és a kiküldöttekkel való szakszerű végig tárgyalása. A népműveltségnek így elűtetett zsenge palántáit nem lehet természetesen az eshetőségnek áldozatul dobni. A szervezés után egy-két évig legalább egyszer meg kell látogatniok a kiküldötteknek alapításaikat. Pótolják ekkor a hiányokat, míg végre oly lelkes helyi agitátorokat nevelnek, akiknek segélyével azután a központ könnyűszerrel irányíthatja és ellenőrizheti az egész népműveltségi országos ügyet.

Lehetetlen, hogy a lelkiismeretesen és helyesen végrehajtott munka, melyet az államhatalom és minden hazafias szervezet támogat, sikert ne arasson. Hihetetlen, hogy e propaganda erőtlennek bizonyuljon azokkal szemben, akik erős hatású anyagi érdekek segélyével dolgoznak ugyan, de a magyarság egyetemes érdekei ellen. Ha azonban a tömegeket meg akarjuk nyerni, közibük kell mennünk. Nem pedig érzékeny és hatásos előadásokban és cikkekben értük lelkesednünk. Le kell húznunk a keztyűt, nem félvén a kérges tenyér őszinte szorításától. A nadrágos urak ne csak akkor buzogjanak a népért, amikor szavazatukra van szükségük. Tévedés azt hinni, hogy a nép még ma is oly nagy megtiszteltetésnek veszi, ha az úr hozzá leereszkedik. Sok keserű tapasztalatuk arra tanította, hogy az urak mindig csak visznek, de hozni vajmi ritkán szoktak. Ezért fogadnak ma már ösztönszerű ellenségeskedéssel mindenkit, aki velük nem egyező. Ez actióval kapcsolatosan arról is meg kellene győzni őket, hogy az úr barátja is tud lenni a népnek.

Ily országos, mélyreható szervezésnek óriási költségeit nem bírja meg szegény ország, vetik ellene a kételkedők, a közönyösek és a mozdulni nem szeretők. Vajjon ezzel szemben egy próbaköltségvetés minő eredményt mutatna? Ha a húsz szabadságolt tanár kapna egy évre egyenként és havonként 100 K pótlékot és ingyen vasúti jegyet, ez lenne 20,000 korona. Húsz helyettesítő tanár javadalmazása à 1.600 K, lenne 32.000 K. A kiküldöttek tanításain kívül a rendeletben meghatározott 20 K-val jutalmaztassék még azon évben 1.500 tanítás; ez volna 30.000 K. Fordíttassék központi adminisztrációra 12.000 K. Az összes kiadás lenne 100.000 K. Tehát ezen alapvető, hatalmas szervezés megvalósítható a költségvetésnek e célra beállított tételének keretén belül. Ha pedig az egészet közelebbről megvizsgáljuk, kitűnik, hogy az még pénzügyileg sem volna kilátástalan vállalkozás. Ily országos mozgalom oly anyagi forrásokat nyithatna meg az ügy javára, melyről még ma sejtelmünk sincs. A magyar társadalom közismert és fájdalom mindenre kihasznált gavallérsága és áldozatkészsége e nemzetfenntartó ügygyei szemben nem lehetne ridegen elutasító. Nagyszerű példa erre Franciaország. Ott 1898-99-ben a budgetben népműveltségi czélokra 320.000 fr. volt felvéve. Ezenkívül megyék, városok, községek 2,270.000 fr.-ot adtak. Egyesületek hozzájárulásaiból, alapítványi kamatokból, magánadományok-, gyűjtések-, tagdíjak- ünnepélyekből begyűlt 2,500.000 fr. Tehát egy év alatt 5,090.000 fr. felett rendelkeztek, de az előzőleg gyűjtött alaptókéék jövedelmeivel együtt ez ország a l'enseignement populaire-re 5,590.000 fr.-ot áldozott. Vakmerőség volna nálunk ily óriási anyagi sikerre számítani. De hátha nálunk is sikerülne az ország lelkiismeretét felébreszteni. Ha ezenkívül megállapíttatnék a vagyonos elemnél 1 K, a népnél 0"25 K tagsági díj gyanánt, mely egyszermind a tagot mindenben való részvételre feljogosítaná. Vajjon ez országban 20,000.000 lakostól nem lehetne-e csak 100.000 K-t összeszedni? Tíz év alatt 1,000.000 K alaptókéét nem lehetne-e gyűjteni? A mindenkori állami hozzájárulást pedig évenként egész összegében el lehetne költeni a továbbfejlesztésre. A népműveltségi alap létesítése azért szükséges, hogy oly esetben, ha a minister megmagyarázhatatlan szélséyből, mint azt Trefort tette, megszüntetné az állami támo-

gatást, anyagiak hiányában meg ne bukják a nemes, államfenntartó culturmunka.

Utópiák, hiú ábrándok, szólnak a cynikusok. De ha az ábránd oly szép. Ha oly gyönyörű, itt, beékelve a nemzeti-ségek közé, itt a határszélen, végigálmodni azt a nagyszerű lehetőséget, hogy a magyarságnak diadalmas közművelődési ereje végig zúg az egész országon. Áldásthozó áradata előnti a most jórészt meddő területeket. Át- meg áthatja azokat a magyar állameszme megtermékenyítő érzés- és gondolatvilágával, hogy azután a nemzet kettős, hármas aratást kapjon. A javíthatatlan idealistákat nem tudta kipusztítani az országnak legújabb lelketlen, eszme- és érzésben szegény korszaka. Élnek ők, habár szétszórta, de mindenütt. Hűségesen ápolják a magasztos eszméket Várva-várják a jobbrafordulás, az újjászületés idejét, a megindulandó, ellenállhatatlan erejű nemzeti közművelődési munkát.

Nagy eredmények azonban nem cynikus közönyösségből, nem nagyúri nemtörődömségből, nem politikai, felekezeti, gazdasági hatalmaskodásból születnek meg, annál kevésbbé alkotásra képtelen tervezetésekből. Azoknak létrehozására egészséges tetterő, a cultura rajongó szeretete, a magyarság jövőjébe vetett fanatikus hit kell.